

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ВІДТВОРЕННЯ СИТУАЦІЙ З КІНОЛОГІЧНИМ КОМПОНЕНТОМ В УКРАЇНСЬКИХ ПЕРЕКЛАДАХ ПЕРІОДУ 1920–30-Х РОКІВ

Досліджуються особливості відтворення ситуацій з кінологічним компонентом в українських перекладах періоду 1920-30-х років. Звертається увага на причини, такі як історичні обставини у країні та фонові знання перекладача, що зумовлювали саме таке перекладацьке рішення. Розглядається певний спосіб відтворення біологічних та анімалістичних подробиць як типова риса перекладів періоду 1920-30-х років.

Ключеві слова: фонові знання перекладача, історичні обставини, ситуація з кінологічним компонентом, типова риса всього корпусу перекладів, теорія полісистеми, період 1920-30-х років.

Рассматривается воспроизведение в переводе ситуаций с кинологическим компонентом в украинских переводах периода 1920-30-х годов. Принимаются во внимание такие факторы, влияющие на решение переводчика, как историческая обстановка в стране и фоновые знания переводчика. Определённый способ передачи биологических и анималистических компонентов рассматривается как общая особенность для всего корпуса переводов периода 1920-30-х годов.

Ключевые слова: фоновые знания переводчика, историческая обстановка, ситуация с кинологическим компонентом, общая черта всего корпуса переводов, теория полисистемы, период 1920-30-х годов.

The article pioneers some ways of rendering situations with a cynological component in the Ukrainian translations of the 1920-30s. Some factors influencing the translator's decision such as translator's background knowledge, historical situation in the country are taken into account. Some specific way of rendering cynological and other animalistic peculiarities is presented as a typical trait of the whole korpus of translations of the 1920-30s.

Key words: translator's background knowledge, historical situation, situation with a cynological component, typical trait of the whole korpus of translations, polysystem theory, the 1920–30s.

Актуальність теми: Наразі в суспільстві спостерігається неабиякий інтерес до періоду 1920-30-х років, до розквіту української культури, до активізації перекладацького процесу, до перекладацького буму зокрема. “1920-ті початок 1930-х років небезпідставно можна назвати періодом розквіту перекладацької справи,” [1:13] пише Л. В. Коломієць в праці “Український художній переклад та перекладачі 1920-30-х років”. Також торкаються цієї теми в своїх статтях Т. В. Шмігер та М. Л. Іваницька. Присвятила дисертаційне дослідження діяльності видатної постаті цього періоду – Валер’яна Підмогильного – А. І. Седлерова.

У наш час збільшується кількість видів професій, пов’язаних з кінологією, що знаходить своє відображення в літературі та, як наслідок, у перекладі. А оскільки ситуації з анімалістичним (кінологічним) компонентом зображувались у літературі завжди, то доцільно було б дослідити еволюцію відтворення в перекладі кінологічних ситуацій при різному рівні розвитку собаківництва в країні мови першотвору та країні мови перекладу.

Також дана стаття торкається теми впливу на перекладацьке рішення різноманітних екстралінгвістичних факторів, дослідження якої завжди привертало увагу науковців. Крім того, у статті, до певної міри, зроблено спробу проаналізувати галузеву специфіку вихідного тексту. Підтвердження актуальності вивчення екстралінгвістичних факторів, що обумовлюють перекладацьке рішення, та важливості дослідження специфіки тексту першотвору можна побачити і в працях інших дослідників. *“Оскільки у сучасному перекладознавстві наразі панує когнітивно-діяльнісний напрям, дослідниками все глибше вивчаються проблеми, пов’язані із з’ясуванням специфіки вихідного тексту, співвіднесенням перекладацької діяльності з типом тексту і типом міжмовної комунікації, впливом на перекладача різноманітних екстралінгвістичних факторів”* [2:269], пише

Ю. А. Лобода в статті “Судовий дискурс у перекладознавчому аспекті” у збірці “Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики”.

Мета дослідження: виявити закономірності між рівнем розвитку та проявленістю в суспільстві певного явища, в даному випадку собаківництва, та адекватністю відтворення в перекладі його проявів.

Завдання дослідження: простежити еволюцію відтворення в перекладі ситуацій з кінологічним компонентом. Прослідкувати, як вірне, адекватне відтворення в перекладі певних елементів тексту першотвору (в даному випадку ситуацій з кінологічним компонентом) залежить від рівня відповідних фонових знань перекладача, наявності чи відсутності яких, у свою чергу, до певної міри, зумовлюється історичною ситуацією в країні.

Предмет дослідження: Вплив фонових знань та особистого життєвого досвіду перекладача, що залежать від розвитку певної галузі діяльності суспільства (в даному випадку – собаківництва), який зумовлюються історичними обставинами в країні в певний проміжок часу на адекватність відтворення в перекладі певного явища (в даному випадку кінологічних термінів та ситуацій).

Об’єкт дослідження: ситуації з кінологічним, аніمالістичним та біологічним компонентом у перекладі роману Г. Уельса “Невидима людина”, зробленому Миколою Івановим (1936), та в його пізнішому виданні за редакцією Дмитра Паламарчука (2009); в перекладі оповідання Ернеста Сетона-Томпсона “Бінго, історія одного пса”, виконаному Софією Куликівною (1929) та Миколою Чуковським (1988); в скороченому перекладі-переробці Є. Збарської повісті Ернеста Сетона-Томпсона “Маленькі Дикуні” (1929), та в текстах англійських першотворів; у перекладі Миколи Іванова роману Джонатана Свіфта “Мандри Лемюеля Гулівера, спочатку лікаря, а потім капітана кількох кораблів” (1935) та в оповіданні Михайла Зоценка “Троші” (1934).

Матеріал дослідження: переклад роману Г. Уельса “Невидима людина” зроблений Миколою Івановим (1936) та його пізніше видання за редакцією Дмитра Паламарчука (2009); переклад оповідання “Бінго” виконаний Софією Куликівною (1929) та Миколою Чуковським (1988), та тексти їх англійських першотворів; переклад роману Джонатана Свіфта “Мандри Лемюеля Гулівера, спочатку лікаря, а потім капітана кількох кораблів” зроблений Миколою Івановим (1935), оповідання Михайла Зощенка “Троші” (1934).

Наукова новизна дослідження: полягає в тому, що в даному дослідженні вперше розглядається відтворення в перекладі ситуацій з кінологічним компонентом з урахуванням ступеню розвитку кінології в країні мови першотвору та країні мови перекладу з огляду на історичні обставини в країні, що вони, до певної, міри зумовлюють фонові знання перекладача.

Література, як перекладна так і оригінальна, завжди відбиває усі процеси та явища, що відбуваються в суспільстві. Якщо якесь явище, що його зображено в першотворі, має різну проявленість, різний ступінь розвитку в країні мови першотвору та в країні мови перекладу, то при переданні його в перекладі ймовірні певні зміни та перекочення. Отже, якщо якесь явище, що його прояви було зображено в оригіналі (в даному випадку, культура расового, породного собаківництва, розвинутого на рівні Великобританії кінця 19-го століття, країні, з найбагатшими в світі кінологічними традиціями) було з різних історичних обставин відсутнє в країні мови перекладу, то перекладачам не було де взяти відповідний досвід, необхідний для вірного розуміння та адекватного передання ситуації в перекладі. Таким чином, відповідно, ймовірність вірного відтворення цього явища зменшується і в перекладі воно зазнає викривлень та перекочень. Водночас, з розвитком в країні мови перекладу цього явища, в даному випадку, породного собаківництва, покращується ситуація з відображенням його в літературі та перекладі, тому в пізніших

редакціях перекладу, або в наступних перекладах інших перекладачів, ці неточності можуть бути виправлені.

Після революції усе породне собаківництво на теренах колишнього СРСР взагалі та в Україні зокрема було винищено, свідчення чому можна побачити в нижченаведених прикладах в літературі країни мови перекладу. Тоді як в Англії на той час вже було створено найстаріший в світі клуб собаківництва. Отже, через різний ступінь розвитку собаківництва в країні мови першотвору та країні мови перекладу, що він спричиняє різницю в фонових знаннях автора першотвору та перекладача, кінологічні ситуації при перекладі зазнають перекручення.

Крім того, після революції на території колишнього СРСР взагалі та на території України зокрема було винищено усе, що стосувалось “буржуазних розкошів”. Співець комуністичної ідеології Володимир Маяковський так сформулював державне та громадське ставлення до предметів розкоші та буржуазного побуту: *“Опутали революцію обывательщины нити. Страшнее Врангеля обывательский быт. Скорее головы канарейкам сверните – чтоб коммунизм канарейками не был побит”* [3:74–75]. Окрім “канарейок”, як ознака “*обывательщины*” та прояв буржуазного побуту під винищення потрапило також і расове, породне, зокрема декоративне собаківництво – дієве джерело спілкування міської людини з природою.

В Україні в 1920–30-х роках ситуація з кінологією була наступною: в 1921 році в Харкові було створено Всеукраїнську спілку мисливців та рибалок. В 1933 організацію було ліквідовано як шкідливий пережиток минулого. Отже, відсутність в країні кінологічної субкультури позначилась на зображенні кінологічних ситуацій як в вітчизняній літературі самій по собі, так і на відтворенні їх в перекладі.

Підтвердження нерозвинутої на той час кінології в країні мови перекладу, а саме цивільного, декоративного собаківництва можна побачити в перекладі повісті Джонатана Свіфта “Мандри до

різних далеких країн світу Лемуеля Гуллівера, спершу лікаря, а потім командира кількох кораблів”, в перекладі Миколи Іванова: “...маленький білий спенъел одного з садівників якось ускочив в сад і пробіг коло місця де я лежав” (в цьому та в нижченаведених прикладах орфографію оригіналу збережено). У виносі пояснюється: “спенъел – порода собак” [10:245]. В. Н. Комісаров у праці “Теорія перекладу (лінгвістичні аспекти)” пояснює аналогічні ситуації наступним чином: “Відсутність у рецептора перекладу необхідних фонових знань викликає необхідність внесення до тексту перекладу відповідних доповнень і роз’яснень” [4:211]. Отже, якщо на той час (рік видання перекладу – 1935) читачі перекладу не мали достатніх фонових знань та потребували пояснень про те, що “спенъел” – то порода собак” [10:245], то можна зробити висновок, що породне собаківництво і собаківництво взагалі на той час було малорозвиненим.

Ще одне свідчення того, що кінологічна субкультура, що цивільне собаківництво було в країні мови перекладу на той час не розвинене, можна побачити в творах Михайла Зощенка: “И вдруг из авто... выпархивает... красивенькая дама,... В одной ручке у неё крошечный пёсик, дрожащий черненький фокстерьер. В другой ручке – кулек с фруктами – ну, там персики, ананасы и груши” [11:14], – пише в 1934 році в оповіданні “Гроші” Михайло Зощенко. Те, що письменник обирає для ілюстрації буржуазних розкошів саме цю породу собак, могло бути викликане тим, що фокстер’єрів тримали деякі відомі люди. Але ситуація, що її змалював письменник, є малоймовірною, оскільки за стандартом породи вага середньостатистичного фокстер’єра – від семи з половиною до дев’яти кілограмів та зріст собаки не є зручним для того, щоб постійно носити її на руках: “Высота в холці не превышает 39 см для кобелів, суки трохи менші. Идеальна маса у виставковій кондиції 8,25 кг для кобелів, суки трохи менші” [8:54], тобто це не та кишенькова мініпорода, що її зручно весь час тримати на руках. До того ж, це мисливська порода, тому її

характер не найкращим чином підходить для виконання обов'язків міні собачки-компаньйона, що її хазяйка постійно носить із собою. Отже, має місце приклад неухважного зображення кінологічної ситуації в літературі країни мови перекладу. Що є ще одним доказом нерозвиненості кінологічної субкультури в країні літератури-приймача.

В той час як в Англії, країні з найстарішими в світі кінологічними традиціями, на момент написання творів (роман Герберта Уельса “Невидима людина” – 1897р., оповідання Ернеста Сетона-Томпсона “Бінго, історія одного пса” – 1898р.) був найстаріший в світі клуб собаківництва, заснований в 1873 р. Цей факт може бути свідченням того, що країна мови оригіналу мала на момент написання творів більш розвинуту кінологічну субкультуру ніж країна мови перекладу, що знаходить свій відбиток навіть у художніх текстах літератури-джерела, оскільки, як зазначав ще Іван Франко, “література кожного народу є найкращим дзеркалом його життя” [5:1].

Так, наприклад, у романі Герберта Уельса “Невидима людина” зображується грамотне з кінологічної точки зору поведження візника Фіренсайда зі своєю собакою: Фіренсайд припиняє небажані дії своєї собаки командою “Лежати!”, що є грамотним (навіть в наш час це рішення продовжує лишатися вірним) з кінологічної точки зору і може бути показником високої кінологічної культури: *“Whup!” cried Hall, jumping back, for he was no hero with dogs, and Fearenside howled, “Lie down!” and snatched his whip*” [12:29] *“Ой!” зойкнув, одстрибуючи назад Гол, що зовсім не був героєм з собаками, а Фіренсайд гукнув: “Лягай мені зараз!”* [13:14]

Цей приклад цікавий ще й тим, що в перекладі в ньому є калька: *“for he was no hero with dogs”* [12:29] – *“що зовсім не був героєм з собаками”* [13:14]. А як відомо, кальки з'являються тоді, коли в культурі країни мови перекладу немає певного явища як такого або в культурі країни мови перекладу немає готової,

розробленої термінології для його відображення. Можливо, калька могла з'явитись через те, що перекладач був необізнаний зі сферою життя, явище з якої позначає калька, що також свідчить про те, що ця сфера життя (в даному випадку кінологія) ще не дістала достатнього розвитку в країні мови перекладу. Також, на необізнаність перекладача з кінологічною субкультурою вказує й той факт, що фраза “*Лягай мені зараз!*” є задовгою для команди, що її віддає в стресовій ситуації розлучена на свого собаку людина.

Наступний приклад являє собою цікавість тим, що він дає уявлення про розповсюдженість та представленість кінології не серед фахівців, а серед широкого загалу населення. Описуючи зовнішність містера Марвела Герберт Уельс пише: “*His feet... were bare, his big toes were broad, and pricked like the ears of a watchful dog*” [12:57]. Микола Іванов передає “*watchful dog*” [12:57] як “*дворова собака*” [13:39]. “*Ноги його... були босі; широкі великі пальці їх були нашорошені, мов вуха дворової собаки*” [13:39]. Даний варіант перекладу вказує на той факт, що в уявленні перекладача собаки бувають перш за все – дворові. Але окрім дворових (оскільки це є рефлекс, притаманний не лише собакам, але й також багатьом видам інших ссавців), вуха нашорошують також усі інші, без винятку, види собак: службові та декоративні, мисливські, їздові, спортивні. Отже, неувважність перекладача до цього факту вказує на нерозвиненість та на не представленість собаківництва по всій країні в цілому. В пізнішій редакції перекладу цю неточність вже виправлено: Дмитро Паламарчук вдається до трансформації генералізації: “*watchful dog*” [12:57] – “*якогось собаки*” [14:169]: “*Ноги його... були босі; широкі великі пальці їх були нашорошені, наче вуха якогось собаки*” [14:169].

Ця ілюстрація недостатньої обізнаності перекладача з кінологічною субкультурою внаслідок недостатнього розроблення та винищення кінологічної субкультури в країні мови перекладу не є поодиноким в перекладі вищезгаданого роману. Таким чином, в

наступному прикладі візник Фіренсайд спускається з фургона, щоб покарати, відлупцювати свого собаку, за те, що той вкусив невидиму людину: *"You brute, you!" said Fearenside, climbing off the waggon with his whip in his hand, while the dog watched him through the wheel* [12:29]. А в перекладі Миколи Іванова (рік видання перекладу – 1936) Фіренсайд на фургон *"здирається"* [13:14], Вочевидь тому, що, на думку перекладача, злякався собаки, що є малоймовірним, оскільки собака був його власним: *"Ах ти, гадюка, лаявся Фіренсайд, з бато́гом у руці здираючись на фургон, тоді як собака дивилась на нього крізь спиці колеса"*. [13:14]. Отже, можна припустити, що цей випадок невірного, "своєрідного" відтворення в перекладі кінологічної ситуації є зумовленим інтерференцією негативного досвіду перекладача або розбіжністю життєвого досвіду перекладача та автора першотвору, зумовлену розбіжністю в стані розвитку кінології в країні мови оригіналу та країні мови перекладу. Але маємо зазначити, що в сучасному виданні цього перекладу Миколи Іванова за редакцією Дмитра Паламарчука (2009р.) ці неточності вже виправлено: *"– Ах, ти, гадюка! – вилаявся Фіренсайд з бато́гом у руці злазячи з фургона, тоді як собака дивився на нього з-за колеса"* [14:136].

Переклад наступного речення може бути ще однією ілюстрацією впливу страху перекладача перед собаками на точність відображення в перекладі кінологічної ситуації. Чоловік власниці готелю, де зупинився Невидимець, містер Гол, побачив, як собака візника Фіренсайда вкусив Невидиму Людину: *"He wuz bit," said Hall. "I'd better go and see to en,..."* [12:30] *"Укусив, – сказав він. – я краще піду подивлюсь на нього"* [13:137] (переклад Миколи Іванова за пізнішою редакцією (2009) Дмитра Паламарчука). Тоді як в перекладі Миколи Іванова (рік видання перекладу 1936) містер Гол висловлює свої побоювання, що собака може його вкусити: *"Укусить, – сказав він. – Я краще піду подивлюсь на нього"* [13:14], висловлюючи таким чином

власні побоювання перекладача щодо поведінки собаки в аналогічній ситуації.

Але неможливо не звернути увагу на той факт, що вищезгадані неточності мають місце в перекладі такого блискучого перекладача, як Микола Іванов. Перекладацьку майстерність Миколи Іванова досить високо оцінював ще Григорій Кочур. Порівнюючи переклад Миколи Іванова “Бускона” Кеведо з перекладами іншого (пізнішого) перекладача, Григорій Порфірович зауважує, що в перекладі Миколи Іванова – “*дано кращі варіанти, знайдено кращі стилістичні вирішення деяких конструкцій оригіналу, розповідь плине в нього невимушеніше й природніше, мова чистіша*” [6:88]. Отже, можна припустити, що невірне, або “своєрідне” відтворення кінологічних ситуацій в перекладі Миколи Іванова могло бути викликано відсутністю необхідних фонових знань та життєвого досвіду перекладача, що, в свою чергу, могло бути зумовлено нерозвиненістю кінологічної субкультури в країні мови перекладу на час перекладу твору, та, як наслідок, незначущості кінологічних подробиць для широкого загалу населення, що могло бути викликано різницею в стані розвитку кінології в країні мови оригіналу на час написання твору та в країні мови перекладу на час його перекладу.

Варто відмітити, що подібні зміни при відтворенні ситуацій з кінологічним компонентом, спричинені нерозвиненістю галузі в країні мови перекладу, можна побачити і в перекладах інших творів періоду 1920–30-х років.

Таким чином, схожі випадки подібного відтворення в перекладі кінологічних ситуацій, спричинених відсутністю необхідних фонових знань у перекладача, бачимо і в перекладі Софії Куликівни оповідання Ернеста Сетона-Томпсона “*Bingo, the story of my dog*” – “*Бінго, історія одного пса*” (рік видання перекладу 1929): Неточності, що ми їх зараз розглянемо, стосуються окрасу Бінго, особливостей його формування та його стосунків з хазяїном.

В цілому, заради справедливості треба відмітити, що Софія Куликівна є гарною перекладачкою, дбайливо і відповідально ставиться до тексту, її переклади є виразними та експресивними. Наприклад, в наступному реченні вона чудово передає безпорадність мисливця, що потрапив до пастки: “*Then I remembered how old Girou the trapper had been lost, and in the following spring his comrades found his skeleton held by the leg in a bear-trap*” [15:10]. “Відтак пригадалася мені смерть старого Жірона, що ловив звірі і сам згинув від лапки та аж на весні знайдено його кістяк, пришпилений до лапки на медведі” [16:27]. (Варто зазначити, що переклад цього речення є гарною ілюстрацією того факту, що рівень експресивності української мови є вищим за рівень експресивності мови англійської). Про перекладацький хист Софії Куликівни схвально відгукується також Л. В. Коломієць. “Перекладацький хист Софії Куликівни теж реалізувався доволі масштабно” [1:372] пише вона в статті “Софія Куликівна” в праці “Український художній переклад та перекладачі 1920–30-х років”. Варто відмітити, що перекладачка чудово передає місця, для розуміння яких спеціальних кінологічних фонових знань не потрібно. Але коли в оповіданні з’являються епізоди, для розуміння та передання яких потрібні відповідні кінологічні знання та життєвий досвід, в перекладі з’являються певні відмінності від оригіналу.

Найпершу відчутну помилку можна побачити вже в перекладі самої назви: “...*the story of my dog*” було перекладено як “історія одного пса”. Змінюючи “*my dog*” на “одного пса” перекладачка прибирає, тим самим, з назви емоційний, енергетичний зв’язок між собакою та його хазяїном. Таким чином, з’являється невідповідність між назвою оповідання та його змістом, бо значна частина оповідання присвячена саме описові стосунків між Бінго та його хазяїном: те, як Бінго відчув, що Сетон-Томпсон потрапив в прерії до вовчої пастки та прибіг з дому його врятувати; те, як Бінго хвилювався, коли на Сетона-Томпсона

чатувала небезпека, й те, як Бінго вмираючи приповз до домівки саме автора оповідання. Отже, всі вищеперераховані ситуації могли трапитись лише між собакою та його хазяїном. Також, неодноразово наголошує в тексті на цьому зв'язкові і сам Сетон-Томпсон: “*Це подиву гідна і гарна річ, коли пес прив'яжеться вірно до людини і поділяє його добру і злу долю*» [16:191]; “*Я передав Бінго далеко від себе, проте моя прив'язаність не згасла ніколи...*” [16:192]; “*Дарма, що я сам передав його другому, я вважаю його за свого пса*” [16:196].

Наступна неточність, стосується екстер'ера, а саме окрасу Бінго. Описуючи окрас цуценяти, перекладачка вдається до трансформації конкретизації, уточнюючи, що щеня мало “*tan markings*” – “*гнідо-жовті латки*” саме “*на хребті*”, чого в оригіналі немає: “*This probable offspring of an illustrious sire was a roly-poly ball of black fur...But he had some tan markings like those on Frank's coat, that were, I hoped, guarantees of future greatness, and also a very characteristic ring of white that he always wore on his muzzle*” [15:151–152]. “*Нащадок цей славного батька був собі кругленький вузлик із чорної вовни... Але він мав гнідо-жовті латки на хребті, такі самісенькі, як і в батька. Вони давали мені запоруку його будучої здатності, як й його білий характерний перстінь навкола мордочки*” [16:179]. “*Гнідо-жовті латки*”, “*білий перстінь... навкола мордочки*” на чорному тлі (“*Нащадок цей... був собі кругленький вузлик із чорної вовни*” [16:179]) утворюють окрас триколон, при якому розташування “*гнідо-жовтих латок*” саме на хребті для породи коллі не є можливим. Тобто, в даному випадку конкретизація “*on his coat*” – “*на хребті*” не є доречною, бо “*coat*” в даному випадку – просто “*шерсть*”.

В перекладі, виданому в 1988 році, перекладач Микола Чуковський вдається до трансформації випущення, взагалі не уточнюючи розташування цих латок, що є, в даному випадку виправданим, бо те, що “*гнідо-жовті латки*” були в батька Бінго, Френка саме на шерсті, “*like those on Frank's coat*”, зрозуміло без

уточнень: [15:151–152]: “*Но у него были точно такие же рыжие отметины, как у Фрэнка, и я надеялся, что это послужит залогом его будущего величия*” [17:78].

Остання найпомітніша неточність в перекладі Софії Куликівни оповідання Ернеста Сетона-Томпсона “*Бінго, історія одного пса*” стосується особливостей зростання песеняти. Змальовуючи Бінга в цуценячому віці, Сетон-Томпсон пише: “...*gorging himself with food and growing bigger and clumsier each day*” [15:152]. Перекладачка передає «*clumsier*» як «*тяжчий*»: “*Запихався постійно він їжею та щодня ставав все більший і тяжчий*” [16:179]. Але справа в тому, що “*clumsier*” – це не “*тяжчий*”, а “*незграбніший*”, що вказує на метаморфози пов’язані зі швидким зростанням собаки. Це період “гидкого каченяти”, неунікненна стадія зростання будь-якого організму в підлітковому віці. Також, є різні типи конституції собак. За типом конституції коллі належать до міцного-сухого типу конституції [9:75]. А “*тяжчий*”, “*тяжкість*” – це ознака, зокрема, рихлого-сирого, типу конституції собак, що до нього належать більшість молосів [9:72], а не коллі. Молоси – це такі породи, як мастиф, ротвейлер, сенбернар, німецький та бордоський доги. Вищеперераховані породи, на відміну від коллі, виводились не для здійснення пастуших функцій. Крім того, вищеперерахованим породам властива певна рихлуватість, сируватість, загруженість та інколи, в порівнянні з коллі, деяка флегматичність темпераменту. В той час для типу конституції коллі “*тяжкість*” та сирість не властиві та є справжніми серйозними вадами, які б перешкоджали даній породі виконувати пастуші функції. Зокрема, це б перешкодило б будь-якому собаці впоратися з вовком, що, за текстом оповідання, Бінго успішно робив упродовж усього життя.

В перекладі, що його в 1988 році виконав Микола Чуковський, цих неточностей вже немає. Перекладач не припускається цих помилок, точно відтворюючи зміст першотвору:

“Он объедался до отвала и с каждым днём становился всё больше и неуклюжее” [17:78].

Отже, в перекладі, виданому в 1929 році, зображено собаку з невластивими породі коллі, що до неї належав Бінго, породними ознаками, що суттєвою мірою змінює екстер'єр (окрас, тип конституції) Бінга та його робочі якості. Також було спростовано належність Бінга саме Сетону-Томпсону як хазяїну. Крім того, є певні неточності в змалюванні поведінки, психології Бінга та його стосунків з Сетоном-Томпсоном.

Тобто, можна говорити про неточність в перекладі зумовлену недостатніми фоновими знаннями перекладача, що було викликано відсутністю необхідного життєвого досвіду, спричинену відсутністю відповідного жанру у літературі-приймачі та відсутністю чи нерозвиненістю кінологічної субкультури в країні-приймачі.

Також в межах завдання цієї статті варто звернути увагу на той факт, що в пізнішому варіанті перекладу, виданому в 1988 році, зробленому за інших історичних обставин, які дозволяли більш ґрунтовний, в порівнянні з періодом 1920–30-х років, розвиток кінології та більшу проявленість собаківництва та зацікавленість кінологією в суспільстві, ці неточності в перекладах вже місця не мають.

Схожу тенденцію до нехтування кінологічними, біологічними та зоологічними подробицями, до нехтування анімалістикою взагалі, як неважливою, можна простежити і в деяких інших перекладах періоду 1920–30-х років. Що було спричинено тогочасною політичною та ідеологічною обстановкою в країні, яка зумовлювала “поведінку” [7:1] “усього корпусу перекладів” [там само] періоду 1920–30-х років.

А саме, перекручення, або “специфічне відтворення” зоологічних та біологічних реалій відбувалось у зв'язку з наявністю залізної завіси, яка на той час вже починала формуватись і “не пропускала” з-за кордону реалії, біологічні та

зоологічні в тому числі, що призводило, зокрема, до їхнього одомашнення або перекручення.

Також, що стосується саме кінологічних подробиць, то через те, що на час перекладу творів в країні мови перекладу, як і в усіх інших країнах в часи державних переворотів та політичного неспокою, провадилась активна боротьба з буржуазними розкошами та шкідливими пережитками минулого, до яких було прираховано і декоративне собаківництво, одне з найефективніших джерел спілкування з собаками для міської людини, та, як наслідок, у зв'язку з ліквідацією декоративного собаківництва, як частини буржуазних розкошів та шкідливого пережитку минулого, значна частина кінологічних подробиць, як неважливих, зазнала в перекладі перекручення, невірнього відтворення через відсутність відповідного досвіду та фонових знань у перекладачів, зумовлену нерозвиненістю кінології в країні мови перекладу.

Крім того, оскільки вітчизняна література цього періоду (рік видання перекладу роману Герберта Уельса “Невидима людина” – 1936, перекладу оповідань Ернеста Сетона-Томпсона “Мої знайомі” – 1929) мала обслуговувати соціальне замовлення спрямоване на всеохоплюючу та всебічну ідеологічну обробку населення, яка проголошувала інакші цілі та лозунги, далекі від дослідження особливостей зоопсихології та аніمالістики взагалі, то в перекладах вірним відтворенням аніمالістичних та зоологічних подробиць було знехтувано, як неважливим.

До того ж, як відомо, в складні часи кардинальних та різких змін, соціальних, політичних, ідеологічних та економічних перемін в стані, устрої та побудові суспільства, які на час перекладу творів переживала Україна, в суспільстві мають вагу та цінність лише першоважливі речі без яких не можна обійтися, необхідні для виживання. Тоді як різноманітні “надбудови”, на кшталт декоративного собаківництва та особливостей зоопсихології, цінності для виживання не становили та, відповідно, їх було зруйновано.

Отже, оскільки в зв'язку зі складним економічним та соціальним становищем в країні анімалістичні та кінологічні тонкощі та нюанси не являли собою цінності для середньостатистичного пересічного читача, то зоологічними, кінологічними, анімалістичними, а також біологічними подробицями було знехтувано, як неважливими. Таким чином, можна припустити, що вищенаведені причини зумовили перераховані зміни в досліджених прикладах, що про них йдеться в даній статті.

Таким чином, в наступному прикладі в перекладі оповідання Ернеста Сетона-Томпсона “Бінго, історія одного пса” (рік видання перекладу 1929) Софія Куликівна вдається до трансформації одомашнення, передаючи зоологічну реалію “*gopher*” – “гофер, колумбійський суслик” як “лисиця”: “*Stanch old Bing... responded with alacrity when little Gordon called him to a gopher-hunt*” [15:182]. “Сильний старий Бінго ...радісно побіг за малим Гордоном на полювання лисиць” [16:202].

Схожий випадок передання зоологічних реалій шляхом трансформації одомашнення бачимо і в скороченому перекладі-переробці Є. Збарської повісті Ернеста Сетона-Томпсона “Маленькі Дикуні” (рік видання перекладу 1929): “*How do you take a ketchalive?*” “*What for?*” “*Oh, Mink.*” [18:334] “Як ловляться видри, Містере Кларку?” [19:86] Отже, в перекладі екзотична на час перекладу твору для широкого загалу, для пересічного масового читача “*mink*” – “норка” “перетворюється” на “одомашнену”, “місцеву” “*видру*”.

Вищеописаний процес одомашнення біологічних та зоологічних реалій разом зі “своєрідним відтворенням” кінологічних подробиць, мав місце як в перекладах творів анімалістичного спрямування таких письменників, як Сетон-Томпсон (оповідання “Бінго, історія одного пса” (рік видання перекладу 1929), повість “Маленькі Дикуні” (1929); так і в

перекладах просто художніх творів, таких як повість Чарльза Діккенса “Різдвяна пісня” (1924).

Варто відмітити, що в перекладах періоду 1920–30-х років одомашнення зазнали реалії не лише зоологічні, але й також біологічні. Таким чином, в перекладі повісті Чарльза Діккенса “Різдвяна пісня” (рік видання перекладу 1924) Софія Куликівна замінює “*holly*” – “*гостролист*”, “*надуб*” на більш знайомі для читача поняття: - “*пальмову гильку*”: “*It held a branch of fresh green holly in its hand*” [20:16] – “*У руці держало свіжу пальмову гильку*” [21: 28].

Отже, проаналізувавши вищенаведені приклади, можна дійти висновку, що одомашнення зоологічних та біологічних реалій, а також “неуважне” відтворення кінологічних ситуацій, а отже невірне відтворення анімалістики взагалі є спільною особливістю для перекладів періоду 1920–30-х років. Це підтверджує теорію полісистеми ізраїльського вченого Ітамара Евен-Зогара, який розглядає всі твори перекладної літератури певного періоду як систему, в якій працюють одні й ті самі закономірності, а не як “*випадкову групу перекладених текстів*” [7:2]. Він вважає, що “*перекладні твори взаємодіють між собою тим, що вони приймають специфічні норми, манери та лінії поведінки*” [7:1].

Отже, зробивши це дослідження, можна дійти наступних висновків.

На достовірність відтворення в перекладі тих чи інших подробиць, деталей, та явищ впливає стан розвитку явища в країні мови першотвору та в країні мови перекладу, а також фонові знання та життєвий досвід перекладача.

Перекладна література мусить “*поводитись*” [7.1] за правилами літератури вітчизняної: зображені з доскональною точністю в англійських першотворах ситуації з кінологічним компонентом, потрапляючи до літератури країни з щойно винищеним собаківництвом, при перекладі зазнають перекручення,

тобто “*приймають специфічні норми, манери та лінії поведінки, що є наслідком їхніх стосунків з іншими вітчизняними співсистемами*” [7.1]. Так само, як зазнають перекручення ситуації з кінологічним компонентом в літературі вітчизняній. Отже, це підтверджує теорію полісистеми ізраїльського вченого Ітамара Івен-Зогара про те, що перекладна література мусить “*поводитись*” [7.1] за правилами літератури вітчизняної.

Врахувавши вплив на переклад особистого життєвого досвіду та фонових знань перекладача, дослідивши стан та розвиток кінології в країні мови оригіналу та в країні мови перекладу в період 1920–30-х років, дослідивши зображення ситуацій з кінологічним компонентом в оригінальній та цільовій літературі цього періоду, можна зробити висновок, що не відтворення та перекучення у перекладах ситуацій з кінологічним компонентом можна вважати типовою ознакою, типовою рисою “*поведінки*” [7.1] перекладів того часу, що підтверджує теорію полісистеми ізраїльського вченого Ітамара Івен-Зогара.

Крім того, порівнявши варіанти відтворення ситуацій з кінологічним компонентом в пізніших перекладах (або варіанти пізнішої редакції перекладу у випадку з перекладами Миколи Іванова) з варіантами перекладів періоду 1920–30-х років, можна зробити висновок, що з плином часу та зі зміною історичних обставин в країні мови перекладу та, як наслідок, з покращенням розвитку собаківництва та зі зміною ставлення до кінології в суспільстві, передання в перекладі ситуацій з кінологічним компонентом стає достовірнішим.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Коломієць Л. В.* Український художній переклад та перекладачі 1920-30-х років Матеріали до курсу «історія перекладу» К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2013. – 559 с. 2. *Лобода Ю. А.* “Судовий дискурс у перекладознавчому аспекті” // Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики : Зб. наук. пр./ М-во освіти і науки України, Київ. нац. ун-т ім. Тараса

Шевченка /відп. ред. Н. М. Корбозерова. – К. : Логос, 2002- 2013. Вип. 23 - К. : Логос, 2013. – С.267–273. 3. *Маяковский В. В.* О дряни («Слава, Слава, Слава героям!!!...») // Маяковский В. В. Полное собрание сочинений : В 13 т. / АН СССР. Ин-т мировой лит. им. А. М. Горького. — М. : Гос. изд-во худож. лит., 1955–1961. Т. 2. Стихотворения, поэма и пьесы 1917–1921 годов / Подгот. текста и примеч. Н. В. Реформатской. 1956. – С. 73–75. 4. *Комиссаров В. Н.* Теория перевода (лингвистические аспекты). – М. : «Высшая школа», 1990. – 253 с. 5. *Франко Иван.* Цитати. [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://planetal.narod.ru/100q.html> 6. *Кочур Г. П.* Література та переклад: в 2 т. / Кочур Григорій. Література та переклад: Дослідження. Рецензії. Літературні портрети. Інтерв'ю / Упоряд. А. Кочур, М. Кочур; Передм. І Дзюби, Р. Зорівчак. – К. : Смолоскип, 2008 Т. 1: – 612 с. Т. 2: 560 с. 7. *Евен-Зогар Итамар* "Місце перекладної літератури в літературній олісистемі", пер. Андрій Савенець, [в:] Літературознавчі та лінгвістичні студії.[Електронний ресурс] Режим доступу : <http://www.tau.ac.il/~itamarez/works/papers/translated/iez-misce-pl.pdf>

ДОВІДНИКИ

8. *Стандарты* пород собак Международной Кинологической Федерации. (Группа 3, Терьеры; Группа 4, Таксы). Киев, Главное Управление Кинологического Союза Украины, 2011. 136 с. 9. *Ерусалимский Е. Л.* Экстерьер собаки и его оценка. Москва, Издатцентр, 2002, 192 с.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

10. *Свіфт Джонатан* «Мандри до різних далеких країн світу Лемуеля Гуллівера спершу лікаря, а потім командира кількох кораблів», Державне літературне видавництво, Київ-Харків, 1935, 530 с. переклад з англ. М Іванова. 11. *Зощенко Михаил*, Собрание сочинений в трёх томах. Т. 2. Голубая книга : [рассказы, комедии] / Михаил Зощенко. – М. : АСТ: Зебра Е, 2010. – 384 с. 12. *Wells H.* The Invisible Man. *Уэлл Г.* Человек-невидимка. М. : Издательство литературы на иностранных языках, 1955. – 191 с. 13. *Уельс Г.* Невидима людина [пер. з англ. М. Іванова; редактор В. Синенко, літредактор С. Ковганюк, художн. редактор В Невський] – Харків-Одеса : Дитвидав ЦК ЛКСМУ, 1936. – 139 с. 14. *Веллс Герберт* Невидимець, Машина часу. Київ, видавництво «Школа» 2009, 304 с. 15. *Thompson Seton Ernest.* The Wild Animals I Have Known. [Електронний ресурс] Режим доступу : <http://www.mainlesson.com/display.php?author=seton&book=wild&story=bingo> 16. *Сетон-Томпсон Е.* Мої знайомі, Вид-во «Час», Київ, 1929, з малюнками автора. 17. *Сетон-Томпсон Э.*Рассказы о животных : Пер. с англ.

Васильсва Н. В.

Н. Чуковського /Предисл. В. Бианки и Н. Сладкова; Рис. Э. Сетона-Томпсона. – М.: Правда, 1988. – 320 с. 18. *Thompson Seton Ernest*. Two Little Savages, [Електронний ресурс] Режим доступу : <http://www.gutenberg.net/dirs/1/3/4/9/13499/13499-h/13499-h.htm> 19. *Сетон-Томпсон Е.* Маленькі дикуни. скорочений переклад-переробка Є. Збарської. Державне видавництво України, 1929. – 120 с. 20. *Dickens Charles* A Christmass Carol. [Електронний ресурс] Режим доступу : www.stormfax.com/1dickens.htm 21. *Дікенс Ч.* Різдвяна ніч. Львів, 1924, накладом товариства «Просвіта» у Львові. 81 с.